

Vingåkersdansen — Vingåkersvalsens

Tillbakablick inför en skulptur

Själva dansen är komponerad i likhet med många andra av våra s. k. svenska folkdanser. Man behöver sannerligen inte titta länge på Vingåkersdansen för att konstatera, att den inte kan vara någon äkta *svensk* allmogedans. Genom hela dansen går ju det motivet, att två flickor krusar och gör sig till för samma kavaljer. På dansbanor i forna dagar — och delvis även nu — var väl förhållandet det motsatta, det var pojkarna, som tävlade om flickornas gunst. Och den tävlan tog sig ju ibland ganska hårdhänta uttryck.

Den, som komponerat Vingåkersdansen, hette Anders Selinder. Han var född i Stockholm 1806 och var balettmästare vid Kungl. teatern och Ladugårdslandsteatern i mitten av 1800-talet, och jag skulle tro, att Vingåkersdansen dansades för första gången av medlemmar ur Operabaletten vid den tiden.

De, som lanserade dansen som svensk folkdans var några studenter i Uppsala, vilka 1880 bildat ett folkdanslag, som hette Philochoros. Naturligtvis uppträdde de i sockendräkter. Den dräkt, som då var mest bekant i mellan-Sverige var Vingåkersdräkten, och detta berodde till stor del på Vingåkersbornas handelsfärder. Alla människor visste, att de som i mitten av 1800-talet kom åkande till marknads- och handelsplatser och var klädda i långa vita vadmalrockar, var från Vingåker. Till stor del berodde det nog på dräkten, att Vingåkersdansen redan från början blev så populär.

Musiken är en vals, en populär dans för 100 år sedan liksom i våra dagar. Selinder hade komponerat sin dans så, att den gick att dansa efter vilken vals som helst med 2 repris och 16 takter i varje repris. När Philochoros skulle inöva dansen år 1890, saknade man melodi till den. De vände sig då till låtupptecknaren och kapellmästaren Ruben Liljefors och bad om ett råd. Denne föreslog då en vals, som han upptecknat från Skogs socken i Hälsingland. Valsen var lämplig på alla vis, och sedan kom denna hälsingevals alltid att spelas, när Vingåkersdansen skulle dansas, och då fick låten namnet Vingåkersvalsens.

Dock är det så, att varianter av denna vals spelats i västra Sörmland före 1890. Albert Bostrom, Floda, hade t. ex. på 1860-talet av Aug. Widmark lärt sig en vals, som visar släktskap med den kända valsens. Pehr Pehrsson Lindholm, (Pillermälle kallad) född i Österåker, spelade den också. En spelman Axel Eriksson, Selaön, spelade den nästan likadant enligt K. P. Lefflers uppteckning. Det kan ju tänkas, att denna vals kommit till Hälsingland från Södermanland. I den version den

Ture Johanssons skulptur "Vingåkersdansen" som skall resas på offentlig plats i Vingåker.

nu är känd som musik till Vingåkersdansen spelades den dock *icke* i Vingåker före 1890.

En sådan lättsjungen melodi som nya Vingåkersvalsens måste locka människor med poetiska anlag att skriva ord till låten. Det finns många, som försökt sig på det, med mer eller mindre framgång. Den mest förekommande versionen har 4 strofer. Det är endast ord till första repris. Andra repris får bli en refräng, som trallas. Så här låter texten:

*Tjänis på er, töser, här ska ni se en gutt,
som dansar som en ängel och tar så långa skutt.
Men vill ni se mig flyga i valsens yra ring,
så koxa på mig riktigt, det kostar ingenting.*

*Här dansar starka Anders med flickorna i ring,
i dansen han dem svingar så lätt som ingenting.
Ja, Anders han kan dansa från kväll till ljusan dag,
om arbete det gäller, han ock kan ta ett tag.*

*Nu svänger han med Stina, och Anna hon ser på,
nu börjar hon att flina med sina ögon blå,
så följer hon i dansen, så vackert hon nu neg.
Nu Stina får ta svansen, i Anders famn hon steg.*

*I Vingåker i Sörmland sen gammalt varit sed,
att glädjen den skall trivas i långa ätteled,
men reta inte Anders, han hiskelig är som arg.
I Vingåker var pojke kan slåss liksom en varg.*

Enligt uppgift är första strofen skriven av den gamla rara fru Johanna Lundström, Vingåker, född 1865, hon som varit en ovanligt flitig och gedigen meddelare till Nordiska museet. De tre sista stroforna är författade av K. Alex Carlsson, Chicago, katrineholmspojken, som utvandrade till USA 1923, där han varit med om mångahanda ting. Hans mest äventyrliga resa var väl färden från Nya till Gamla världen i ett vikingaskepp. Sin hembygd har Alex Carlsson aldrig glömt, och många trevliga förslag har han väckt i Katrineholms-ortens

(forts. sid. 16)

Vingåkersdansen – Vingåkersvalsens

Tillbakablick inför en skulptur

Själva dansen är komponerad i likhet med många andra av våra s. k. svenska folkdanser. Man behöver sannerligen inte titta länge på Vingåkersdansen för att konstatera, att den inte kan vara någon äkta *svensk* allmogedans. Genom hela dansen går ju det motivet, att två flickor krusar och gör sig till för samma kavaljer. På dansbanor i forna dagar — och delvis även nu — var väl förhållandet det motsatta, det var pojkarna, som tävlade om flickornas gunst. Och den tävlan tog sig ju ibland ganska hårdhänta uttryck.

Den, som komponerat Vingåkersdansen, hette Anders Selinder. Han var född i Stockholm 1806 och var balettmästare vid Kungl. teatern och Ladugårdslandsteatern i mitten av 1800-talet, och jag skulle tro, att Vingåkersdansen dansades för första gången av medlemmar ur Operabaletten vid den tiden.

De, som lanserade dansen som svensk folkdans var några studenter i Uppsala, vilka 1880 bildat ett folkdanslag, som hette Philochoros. Naturligtvis uppträdde de i sockendräkter. Den dräkt, som då var mest bekant i mellan-Sverige var Vingåkersdräkten, och detta berodde till stor del på Vingåkersbornas handelsfärder. Alla människor visste, att de som i mitten av 1800-talet kom åkande till marknads- och handelsplatser och var klädda i långa vita vadmalrockar, var från Vingåker. Till stor del berodde det nog på dräkten, att Vingåkersdansen redan från början blev så populär.

Musiken är en vals, en populär dans för 100 år sedan liksom i våra dagar. Selinder hade komponerat sin dans så, att den gick att dansa efter vilken vals som helst med 2 repris och 16 takter i varje repris. När Philochoros skulle inöva dansen år 1890, saknade man melodi till den. De vände sig då till lågupptecknaren och kapellmästaren Ruben Liljefors och bad om ett råd. Denne föreslog då en vals, som han upptecknat från Skogs socken i Hälsingland. Valsen var lämplig på alla vis, och sedan kom denna hälsingevals alltid att spelas, när Vingåkersdansen skulle dansas, och då fick låten namnet Vingåkersvalsens.

Dock är det så, att varianter av denna vals spelats i västra Sörmland före 1890. Albert Bostrom, Floda, hade t. ex. på 1860-talet av Aug. Widmark lärt sig en vals, som visar släktskap med den kända valsens. Pehr Pehrsson Lindholm, (Pillermälle kallad) född i Österåker, spelade den också. En spelman Axel Eriksson, Selaön, spelade den nästan likadant enligt K. P. Lefflers uppteckning. Det kan ju tänkas, att denna vals kommit till Hälsingland från Södermanland. I den version den

Ture Johanssons skulptur "Vingåkersdansen" som skall resas på offentlig plats i Vingåker.

nu är känd som musik till Vingåkersdansen spelades den dock *icke* i Vingåker före 1890.

En sådan lättsjungen melodi som nya Vingåkersvalsens måste locka människor med poetiska anlag att skriva ord till låten. Det finns många, som försökt sig på det, med mer eller mindre framgång. Den mest förekommande versionen har 4 strofer. Det är endast ord till första repris. Andra repris får bli en refräng, som trallas. Så här låter texten:

*Tjänis på er, töser, här ska ni se en gutt,
som dansar som en ängel och tar så långa skutt.
Men vill ni se mig flyga i valsens yra ring,
så koxa på mig riktigt, det kostar ingenting.*

*Här dansar starka Anders med flickorna i ring,
i dansen han dem svingar så lätt som ingenting.
Ja, Anders han kan dansa från kväll till ljusan dag,
om arbete det gäller, han ock kan ta ett tag.*

*Nu svänger han med Stina, och Anna hon ser på,
nu börjar hon att flina med sina ögon blå,
så följer hon i dansen, så vackert hon nu neg.
Nu Stina får ta svansen, i Anders famn hon steg.*

*I Vingåker i Sörmland sen gammalt varit sed,
att glädjen den skall trivas i långa ätteled,
men reta inte Anders, han hiskelig är som arg.
I Vingåker var pojke kan slåss liksom en varg.*

Enligt uppgift är första strofen skriven av den gamla rara fru Johanna Lundström, Vingåker, född 1865, hon som varit en ovanligt flitig och gedigen meddelare till Nordiska museet. De tre sista stroforna är författade av K. Alex Carlsson, Chicago, katrineholmspojken, som utvandrade till USA 1923, där han varit med om mångahanda ting. Hans mest äventyrliga resa var väl färden från Nya till Gamla världen i ett vikingaskepp. Sin hembygd har Alex Carlsson aldrig glömt, och många trevliga förslag har han väckt i Katrineholms-ortens

(forts. sid. 16)

- 4) Reservpar är nödvändigt att ha med, ty någon kan bli sjuk eller opasslig.
- 5) Alla i gruppen skall ha riktiga och helt kompletta dräkter med såväl ytterplagg som huvudbonad.
- 6) Språkkunnig, resvan och auktoritativ reseledare måste finnas, vilken gruppen låter bestämma i allt väsentligt.
- 7) Spelmän — minst två, men helst tre — som är absolut säkra på alla danser och som ger en nervös dansare ett lugnande stöd, är en oerhörd tillgång.
- 8) Svensk fana med specialtrimmad fanförrare får ej saknas.
- 9) Håll arrangörernas angivna tider och föreskrifter noga! Nästa gång kan man själv vara arrangör. Knota ej på arrangörerna, ty de gör så gott de kan!
- 10) Lär något om Ditt land, Din stad, Din dräkt, Svenska Ungdomsringen och Din förening! Många kommer att fråga, och det är bra att vara beredd.
- 11) I de flesta större utländska städer finnas församlingar av den svenska kyrkan. Om tillfället ges rekommenderas att kontakt tages. Ett besök ev. med en uppställning uppskattas mycket.

Resan är emellertid ej slut när du stiger in där hemma igen utan det återstår en del nödvändiga förpliktelser!

- 1) Skriv mycket snart och tacka arrangörerna och underätta även utlandssekreteraren, så att han kan officiellt avsluta och tacka för Ungdomsringens räkning.
- 2) Gör en reserapport till föreningen och till riksstyrelsen och då gärna i en form även lämplig för Hembygden. Reserapportör utses före resan!
- 3) När alla resenärers bilder samlas, glöm då inte Ungdomsringens bildarkiv, som gärna vill ha bidrag. Bildsamlare utses före resan!

LYCKLIG RESA och VÄLKOMNA IGEN med många trevliga erfarenheter och vackra minnen!

Rolf Leander

VINGÅKERSDANSEN . . . forts. från sid. 7

hembygdsförening, där han är hedersledamot. Alla hans många projekt och hans uppsatser i böcker och tidningar vittnar om en hembygds kärlek, som aldrig går ur hans sörmländska själ. Det är roligt att veta, att orden till Vingåkersvalsens melodi är skriven av en bygdens son, som är fäst vid sin födelseort med starka rötter. Att han nu sedan över fyrtio år tillbaka bor i Chicago kan icke minska hans hembygds kärlek: den växer med kvadraten på avståndet mellan födelse- och vistelseorten.

Sista versraden »I Vingåker var pojke kan slåss liksom en varg» syftar på det förr allmänt kända sockenöknamnet på vingåkersborna. De kallades »Vingåkers vargar», av vilken anledning vet jag icke.

Kommunalnämnden i Vingåker har beslutat att satsa 60.000 kr till en staty, benämnd »Vingåkersdansen». Den kommer att utföras av skulptören Ture Johansson, som åtagit sig att ha konstverket färdigt för avtäckning redan nästa år. Platsen för »Vingåkersdansen» är ännu inte avgjord, ett av förslagen är gräsplanen framför kommunalhuset.

Det är veterligt första gången, som en kommun satsar pengar på folkdans av detta slag och därtill på en dans, som inte härstammar från trakten, vare sig ifråga om musiken eller själva dansutförandet.

Detta är väl ett värt bevis för, vilket kulturellt värde folkdansen har.

Gustaf Wetter

Sista veckan i september 1903 låg Spel-Pojken uppe i skogen, ungefär där Lv 5:s marketenteri nu är beläget, utan kläder, blott ett par trasiga linnekalsonger och en trasig vit skjorta, ingenting på fötterna och barhuvad. I sällskapet fanns en del sjömän samt några av de mera omtalade fyllkärningarna här i Sundsvall (Fyll-Forsbergskan, Fyll-Engmanskan och Horn-Pers-Kärningen). Dessa »Tanter» gick omkring och skamlade in spelpengar när Spel-Pojken spelade, och när de fått ihop några kronor, tog de en säck och gick ned till en gård under berget, där det bodde en ölköpare. Där köpte de öl så långt pengarna räckte, gick sedan upp i skogen igen och drack tillsammans med Spel-Pojken upp det inköpta ölet. Det var regnigt och kallt, och det var mer än märkvärdigt att Spel-Pojken klarade livhanken.

Till sist var det tre hamnarbetare som förbarmade sig över Spel-Pojken. De ordnade så att han fick ett par gamla blådongeribyxor, en blaggarnsblus, ett par gamla lågskor samt en vegamössa utan skärm. Sålunda uppriggad kunde Spel-Pojken avlägsna sig från sitt ofrivilliga skogsfångelse och bege sig ut i bygden igen. I början av oktober kom han upp till Stöde.

Målarmästare P. H. Berglund, Erikslund, som då arbetade i Stöde, berättar härom: »Spel-Pojken kom upp till Stöde en lördagskväll, trasig och eländig, och gick in i en drängstuga. Utan fiol var han också, men det hängde en dålig fiol på väggen och den tog han och började att spela. Det var ett flertal ungdomar samlade i drängstugan, för de skulle göra sällskap till Källsta, där det var basar. De stannade kvar ett tag för att lyssna på Spel-Pojkens musik. Men så skulle de gå till basaren och så ville de ha Spel-Pojken med sig, men hur skulle det gå till, så trasig som han var? Det ordnades om, så att han fick taga på sig av drängarnas arbetskläder. De var ändå bättre än de han själv hade, och så tågade man iväg till basarlokalen i Källsta.

Där spelade den omtalade Gullick Falk från Borgsjö. När han spelat en stund och skulle ha paus, gick ett par av ungdomarna fram till Falk och frågade om en i deras sällskap fick spela några stycken på Falks fiol. Falk lovade detta och Spel-Pojken steg upp på estraden och spelade. När Spel-Pojken spelat några bitar, lade han ifrån sig fiolen. Då steg Falk fram, lade ned sin fiol i lådan och avlägsnade sig från lokalen. Han hade tydligen mött sin överman. En fiol anskaffades och Spel-Pojken spelade både lördag och söndag på basaren och fick väl några välbehörliga kronor i förtjänst.

Sedan fortsatte vandringen och slutade veckan före jul 1903. Då kom snöplögen på morgonen och plöjde upp Spel-Pojken ur en snödriva strax nedanför Kramfors. En vandrande spelmans äventyrsfyllda liv hade nått slutpunkten, mänskligt att döma alltför tidigt.»

År 1912 på marknaden i Strömsund, Jämtland, spelade undertecknad på en större herrskapsbal å därvarande Grand Hotell. Där var många gamlingar bl. a. storbönder från Föllinge och Laxsjön. Flera av dem hade i sin ungdom både hört och dansat efter Lapp-Nils musik — Lapp-Nils har ord om sig att ha varit Sveriges förnämsta spelman. De samtalade något om honom, men så frågade en av dem, om jag hade hört Spel-Pojken från Tåsjo spela. Då jag bejakade detta sade mannen, en skogsinspektör från Föllinge: »Det var Lapp-Nils nummer två det, och hade han kunnat sköta spriten och fått leva några år till, då hade han blivit Lapp-Nils nummer ett.

Nils Olsson

SOL, BAD och FISKE

Hembygdsgillet i Karlstad är sedan 25 år lycklig ägare till ett sommarhem ute på Hammarön i Väneren. De ungdomsringare som för en billig penning vill koppla av med bad och fiske och stimulerande samvaro med likasinnade i en härlig skärgårdsmiljö är hjärtligt välkomna ut till »Stenudden», postadress Rud, Hammarö. Maj Andersson, Ransättersgatan 11, Karlstad, tel. 552 43, står till tjänst med svar på förfrågningar och tar emot anmälningar.